

Eindverslag

Werfbegeleiding/Opgraving

Gent Spitaalpoortstraat

Titel
Eindverslag Begeleiding Gent Spitaalpoortstraat

Auteur
Robrecht Vanoverbeke

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba (Erkenningsnummer: 2015/00020)

BAAC-Projectnummer
2020-0178

Plaats en datum
Gent, 1 maart 2022

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 2099
ISSN 2033-6896

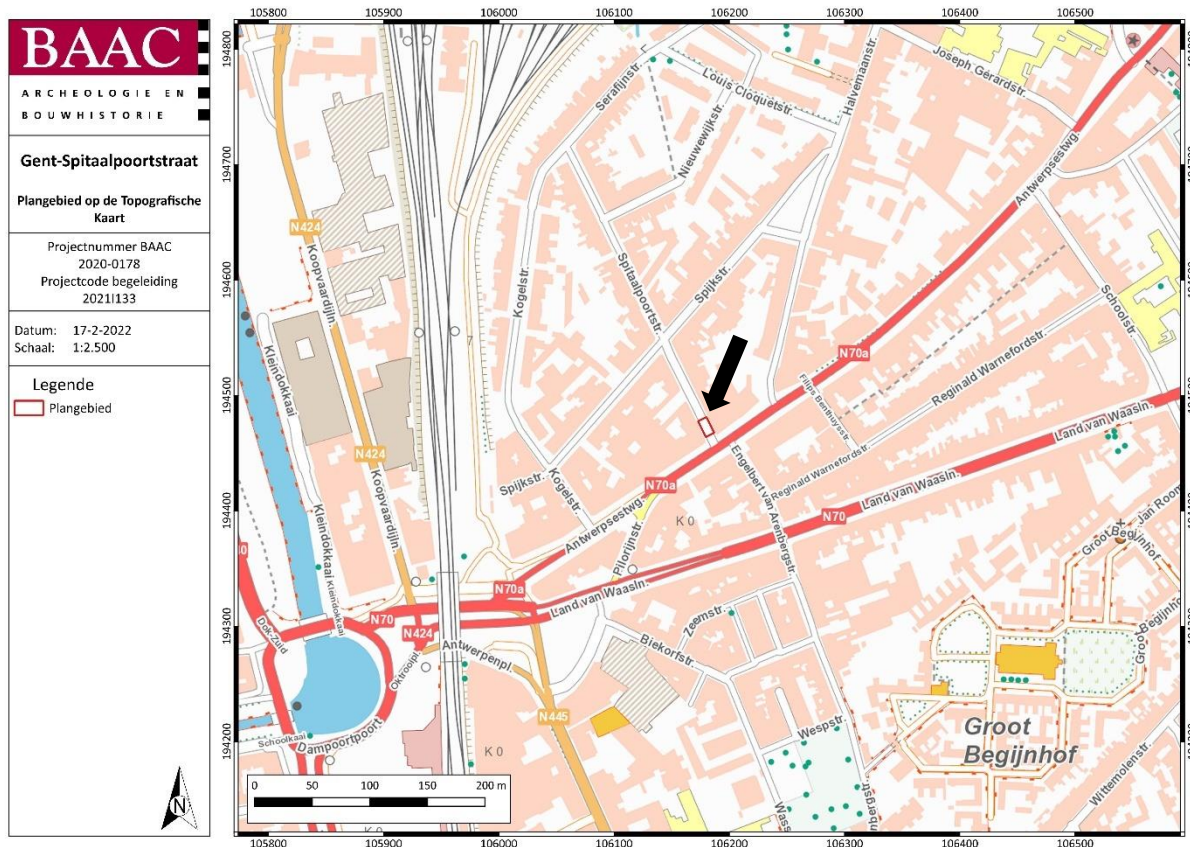
Wettelijk depot
De Zwarte Doos, Dienst Stadsarcheologie Gent

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Archeologische voorkennis	2
2	Onderzoeksopdracht	4
2.1	Onderzoeksdoelstelling	4
2.2	Onderzoeksvragen	4
2.1	Werkwijze en opgravingsstrategie Werfbegeleiding	5
3	Onderzoeksresultaten.....	6
3.1	Sporen en structuren.....	6
3.2	Vondsten en stalen.....	12
3.3	Synthese.....	13
4	Samenvatting.....	20
5	Lijsten en bijlagen.....	21
5.1	Figurenlijst.....	21
6.2	Plannenlijst.....	21
6.3	Bijlagen	21
6	Bibliografie	22

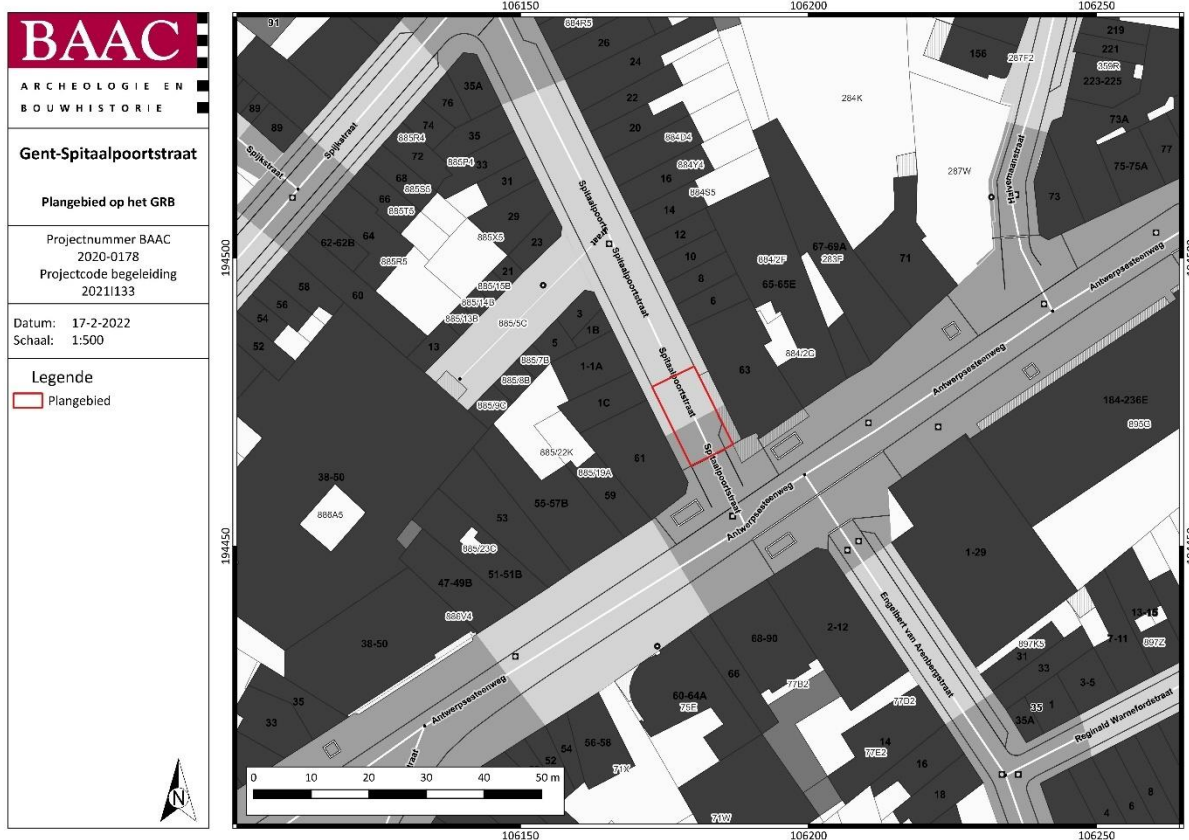
1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Gent Spitaalpoortstraat	
Ligging	Spitaalpoortstraat, Gent, Oost-Vlaanderen	
Kadaster	Gent, Afd. 7 Sectie G, openbaar domein	
Coördinaten (bounding-box)	106031, 194839 - 106197, 194839 106031, 194462 - 106197, 194462	
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2020-0178	
ID in akte genomen AN	ID3664 ¹	
Opgraving - werfbegeleiding	Projectcode	2021I133
	Erkende archeoloog	Robrecht Vanoverbeke (Erkenningsnummer: 2015/00022)
	Betrokken actoren	Robrecht Vanoverbeke en Ben Terryen
	Betrokken derden	Gunter Stoops (Dienst Stadsarcheologie Gent)
	Uitvoertermijn	Gefaseerd tussen 17 september t/m 10 november 2021

Plan 1: Plangebied op topografische kaart² (digitaal; 1:2.500; 17-02-2022).

¹ STOOPS 2017² AGIV 2022b

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart³ (digitaal; 1:500; 17-02-2022).

1.2 Archeologische voorkennis

Het voorliggende Eindverslag omvat de resultaten van de uitgevoerde archeologische werkbegeleiding die werd geadviseerd in de door de Dienst Stadsarcheologie Gent opgemaakte archeologienota **“Archeologienota: Vooronderzoek Gent Spitaalpoortstraat - Serafijnstraat” (ID 3664)**⁴. Het daarin uitgevoerde vooronderzoek omvatte toen enkel een bureauonderzoek met als synthese:

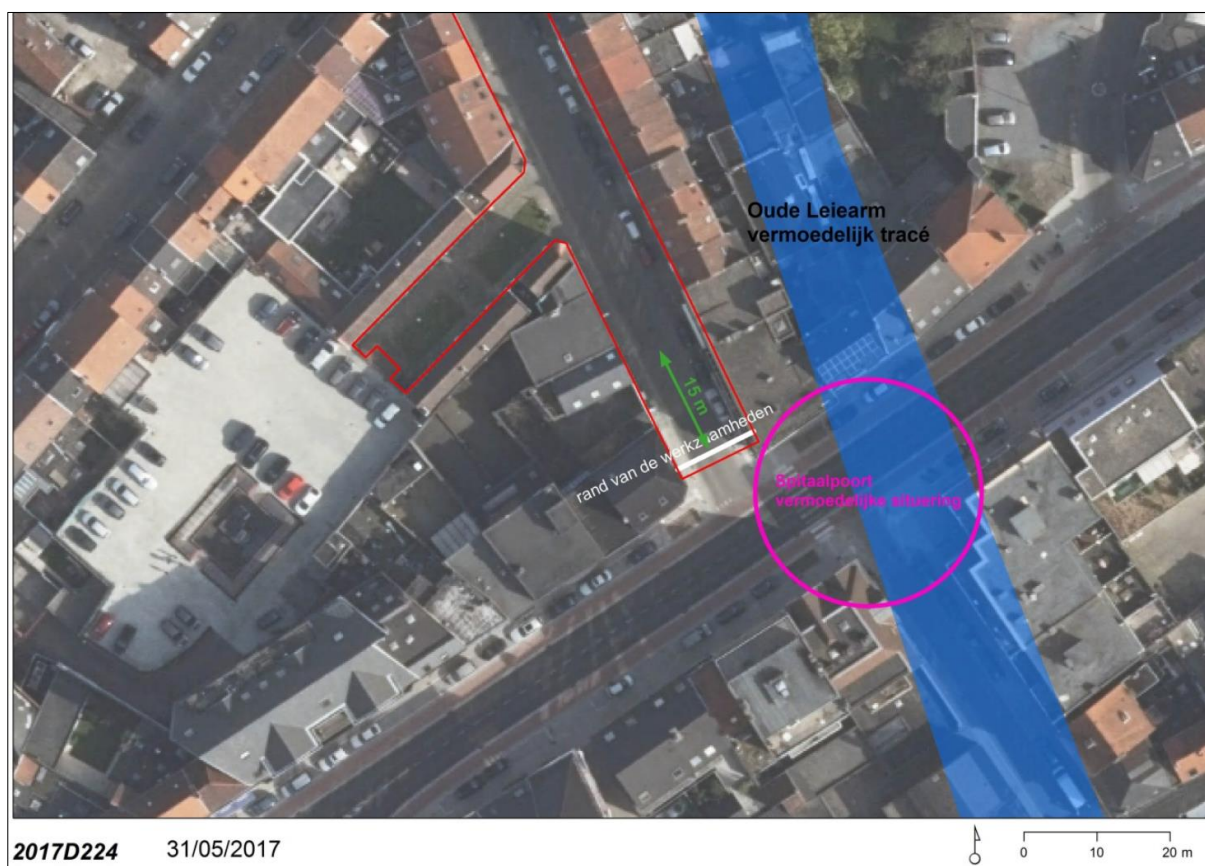
“Voor het vooronderzoek werd de in publicaties en literatuur beschikbare informatie geraadpleegd, evenals de bestaande iconografie en cartografie. De Spitaalpoortstraat en de Serafijnstraat liggen in meersgebied dat pas op het einde van de 19de eeuw geurbaniseerd werd. Er zijn geen aanwijzingen voor bewoning voordien. Ook al dwarsen de rioleringswerken de Oude Leiearm, maar er wordt geen relevante archeologische informatie verwacht. De werken gaan op die plek “slechts” 2,14 m diep, zodat voornamelijk de opvulling zal doorsneden worden. Het bureauonderzoek kon echter de plek van de voormalige Spitaalpoort die maar een kortstondig bestaan kende niet met precisie lokaliseren bij gebrek aan historische informatie. Deze onbekende factor heeft zijn invloed op de verder beschreven maatregelen.

Onderwerp van het project is het opnieuw aanleggen van openbaar domein, nieuwe afwerkingslagen en het ontdebellen van de bestaande riolering. Het merendeel van de ingrepen beperkt zich dan ook tot het verwijderen en vervangen van de huidige toplaag. Enkel voor het leggen van de riolering wordt het huidige gabarit overschreden. Toch wordt er geen archeologische kenniswinst verwacht daar het

³ AGIV 2022a

⁴ STOOPS 2017

om recent bebouwde meersgebieden gaat, enkel het deel aansluitend op de Antwerpsesteenweg zou mogelijk de moeilijk te lokaliseren Spitaalpoort kunnen raken.

Figuur 1: Synthesepan uit de adviserende archeologienota⁵ met localisering van de Spitaalpoort.

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan gesteld worden dat de mogelijkheid bestaat dat in de meest zuidelijke zone van het project de 16de eeuwse Spitaalpoort aangesneden wordt. Daar dit verkeerstechnisch niet vooraf kan gebeuren stelt Stadsarcheologie Gent hier een werfbegeleiding voor. Na verwijderen van wegdek worden naast de bestaande riolering en binnen het nieuwe gabarit over een lengte van 15 m te beginnen bij de zuidelijke grens der werken, onder archeologische begeleiding, de lagen afgegraven. Alle sporen van archeologische relevantie worden gedocumenteerd zoals beschreven in de C.G.P.”

⁵ STOOPS 2017

2 Onderzoeksoopdracht

2.1 Onderzoeksdoelstelling

De werfbegeleiding is een bijzondere vorm van de archeologische opgraving en daardoor onderworpen aan dezelfde decretale bepalingen als de opgraving. In het Programma van Maatregelen van de archeologienota werden de doelstellingen, methodiek en opgravingsstrategie beschreven: *“De geplande bodemingrepen zouden de aanwezige archeologische resten op verscheidene locaties binnen het bestaande onherroepelijk vernielen. De werfbegeleiding had als doel het bodemarchief tot op verstoringsdiepte te registreren tijdens de uitvoering van de werkzaamheden, aangezien een volwaardige archeologische opgraving niet mogelijk of opportuun was. Voor dit projectgebied was het aangewezen om een dergelijke begeleiding te voorzien bij en tijdens de opbraak van de bestaande wegenis en te vervangen riolering. Een voorafgaande opgraving was immers verkeerstechnisch niet mogelijk.”*⁶

Figuur 2: Werkzone na verwijderen bestrating. Foto richting noorden.

2.2 Onderzoeksvragen

In het Programma van Maatregelen werden ook enkel onderzoeksvragen opgenomen:⁷

- Waar in de overgang tussen alluvium en dekzandrug situeert zich deze zone?
- Zijn er sporen van (post-)middeleeuwse bebouwing bewaard?
- Zijn er sporen die gelinkt kunnen worden aan de 16de eeuwse stadspoort?
- Zijn er nog andere sporen bewaard?
- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen onze kennis van de ontwikkeling de Stad Gent?

⁶ STOOPS 2017

⁷ STOOPS 2017

2.1 Werkwijze en opgravingsstrategie Werfbegeleiding

Op basis van het verslag van resultaten bij het bureauonderzoek werd van het totale plangebied een advieszone van ca. 120m² afgebakend voor verder onderzoek, zie Plan 2. De werfbegeleiding werd uitgevoerd in een periode tussen 17 september t/m 10 november 2021. Op geregelde tijdstippen werden de werken bijgestaan en gecontroleerd door de erkend archeoloog, waarbij de nodige administratie en opmetingen werden verricht. Het bestaande wegdek van de Spitaalpoortstraat bevond zich op een hoogte van ca. +7m50 TAW. De nodige ontgraving voor het leggen van het gescheiden rioleringsstelsel bedroeg ongeveer 2,5m onder maaiveld, over een breedte van 4,70m.

Er werden geen afwijkingen inzake opgravingsmethode en strategie tegenover de Code van Goede Praktijk of het Programma van Maatregelen van de initiërende archeologienota vastgesteld.

Figuur 3: Aanleg van de werkput. De graafbak schraapt hier net over de bestaande rioolbuis.

3 Onderzoekresultaten

3.1 Sporen en structuren

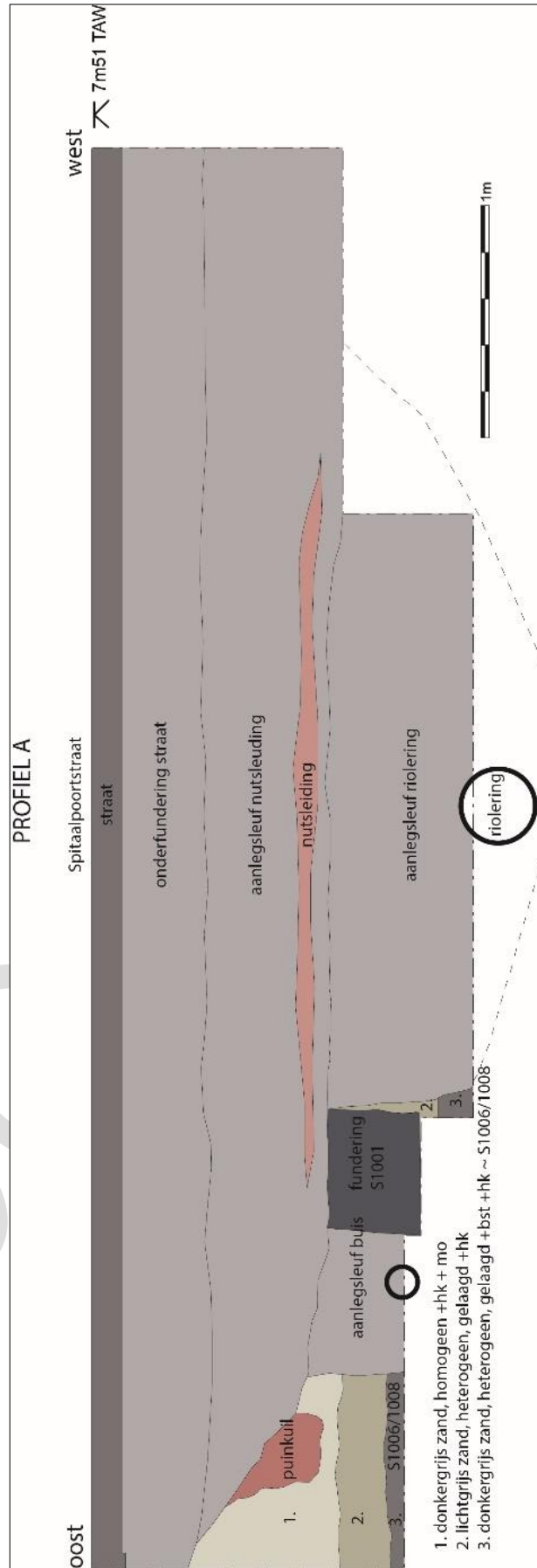
De volledige advieszone werd in twee bewegingen onderzocht. Bij een eerste interventie werd dwars over de rijweg (ca. 6m) een werkput aangelegd van ongeveer 3m in breedte. Deze situeerde zich aan de zuidelijke grens van het adviesgebied (tegen de Antwerpsesteenweg aan). Op die manier werd een duidelijk profiel (A) haaks op de rijweg van de Spitaalpoortstraat bekomen. In deze eerste fase kon slechts tot op ca. 1m80 onder het straatniveau worden gegraven. Op die diepte manifesteerde zich namelijk de grondwatertafel. Pas in een later stadium, wanneer ook de grondwaterverlaging was geïnstalleerd, was het mogelijk dieper te graven. Op die aangegeven diepte van 1m80 kwam bovendien ook de bovenkant van de bestaande rioolbuis tevoorschijn. Centraal in de rijweg had de aanleg van de riolering zeker voor een verstoring van ca. 3m breedte gezorgd (Zie Figuur 4 en Figuur 5). Het profiel A toonde dat bij de aanleg van deze riolering heel veel van de bodem was vergraven en er bijgevolg weinig archeologisch te verwachten was in de bovenste niveaus.

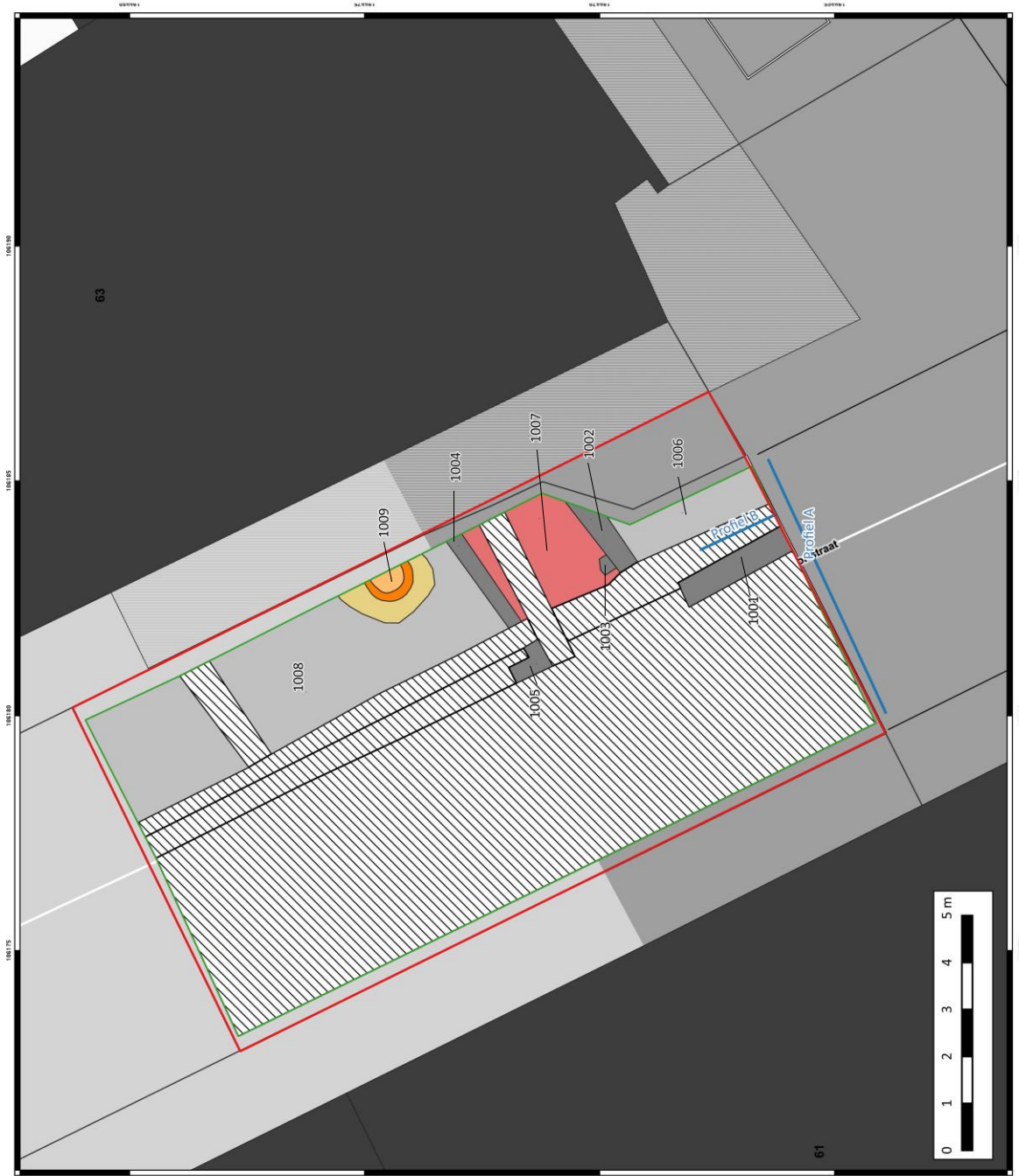
2020-0178 - 20211133 - WP: 1,1 - VL: 2,2

Figuur 4: Profiel A, dwars over de rijweg. Foto richting zuidwesten.

Van de afgebakende 15 meter lange onderzoekszone bleek dus al iets meer dan de helft zo goed als volledig vergraven bij de aanleg van de bestaande riolering. Enkel in de oostelijke helft van de advieszone kwamen nog archeologische sporen tevoorschijn. Dit onverstoorde deel is zichtbaar in profiel A (links in Figuur 5). Hier waren nog een paar intacte zandige lagen aanwezig die als alluviale pakketten (lagen 1-2-3) worden geïnterpreteerd. Ook kwam hier een natuurstenen fundering tevoorschijn (S1001), opgebouwd uit grijze Doornikse breuksteen, met veel zandmortel. Deze fundering liep parallel met de straat, was ca. 50cm breed en kon nog over een lengte van ca. 2,4m richting noorden worden gevolgd. Op die hoogte bleek deze alweer vergraven te zijn. De bewaarde diepte van de fundering was ca. 40cm (onderkant op 6m15 TAW) en rustte op de hoger vernoemde alluviale zandlagen.

Figuur 5: Getekend profiel A.

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	Gent-Spitaalpoortstraat Allesporenkaart		Projectnummer BAAC 2020-0178 Projectcode begeleiding 20211133	Datum: 1-3-2022 Schaal: 1:75	Legende Plangebied Werkput Profiel Sporen Natuursteen Baksteen Vloer Vulling Insteek Ophoging Verstoring	

Plan 3: Alleporenkaart op de kadastrale ondergrond⁸ (digitaal; 1:1; 22-12-2021)

⁸ AGIV 2022a

2020-0178 - 20211133 - WP: 1,1 - VL: 1,1 - PR: A,A

Figuur 6: Detail van profiel A, met rechts in beeld de fundering S1001 en links daarvan de intacte bodemlagen.

Aangezien was gebleken dat de helft van de onderzoekszone zo goed als was vergraven bij de aanleg van de voormalige riolering, werd beslist om slechts de oostelijke helft verder te onderzoeken. Dit gebeurde in een tweede veldwerkfase.

Bij deze interventie werden in de zone meer naar het noorden en in het verlengde van de eerdere fundering, S1001 nog een paar structuren in dezelfde bouwmaterialen opgegraven. Het betrof S1002 en S1004, twee muren die samen een kleine kelder vormden. De keldervloer bevond zich op +5m99 TAW en was opgebouwd uit rode plavuizen van 17,5x17,5x2,5cm. Onder het voetpad net ten oosten van deze kelder was nog een klein stukje van de kopse muur te zien.

Om deze structuur aan de stadspoort toe te wijzen, kunnen geen sluitende bewijzen aangeleverd worden. De afmetingen van de muren en funderingen lijken echter aan de kleine kant om tot een verdedigingsstructuur te behoren. Dit keldertje en de fundering S1001 vormden één structuur, hoogstwaarschijnlijk van een 'gewoon' burgerhuis, waarvan de rooilijn vroeger meer naar het zuiden lag. Op basis van oversnijdingen, gebruikte plavuizen en mortel wordt deze structuur in de postmiddeleeuwse periode gesitueerd. De gebruikte natuursteen is op die manier als reparatiemateriaal te zien. Het is niet uit te sluiten dat dit van de afgebroken Spitaalpoort afkomstig was.

Verder ten noorden van deze kelder werden, los van een 19de eeuwse ronde bakstenen waterput, geen sporen of structuren meer gezien. Het vlak (op +5m95 TAW) bestond hier uit een zandig ophogingspakket, S1008, dat grote gelijkenissen vertoonde met de onderste zandlagen in profiel A. In deze ophoging werden enkele (postmiddeleeuwse) aardewerkfragmenten aangetroffen: oa.

roodbakkend aardewerk en witbakkend majolica aardewerk. Na afronding werd ook deze strook van de werkput weer gedicht.

2020-0178 - 20211133 - WP: 1 - VL: 1

Figuur 7: Zicht op de het onverstoorde deel van de werkput, foto richting zuidoosten.

2020-0178 - 20211133 - WP: 1 - VL: 2 - SP: 1002

Figuur 8: Keldertje S1002/1004. Doorheen de kelder lopen twee asbestbuizen die door de archeologen niet werden verwijderd.

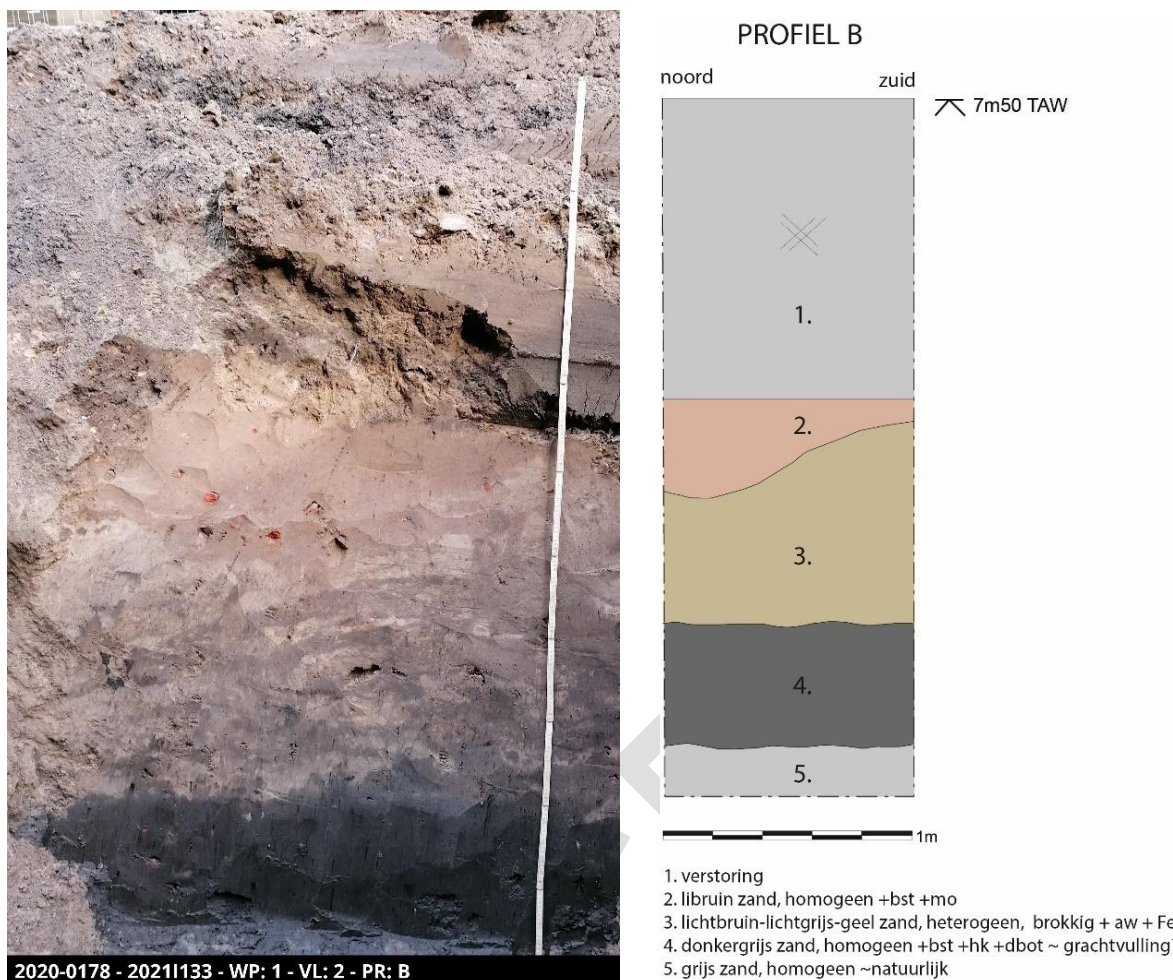
In een latere periode werd de nieuwe riolering effectief geïnstalleerd en was het dus mogelijk om de nodige registraties op een dieper niveau te doen. Echter bleek dit in de praktijk moeilijker dan aanvankelijk aangenomen, dit omwille van de vele verstoringen, aanwezige kabels, hoge grondwaterstand (ondanks de bemaling), instabiele putwanden en het gebruik van een sleuvenbak. In deze laatste fase was het quasi onmogelijk om veel relevante informatie te verzamelen.

Figuur 9: Het leggen van de nieuwe rioleringsbuizen.

Toch kon nog een extra bodemprofiel worden geregistreerd, profiel B (Figuur 10). Dit situeerde zich in het zuiden van de werfzone, haaks op profiel A en onder de fundering S1001. De diepte van het bodemprofiel ging tot ca. 2m80 onder maaiveld (+4m70 TAW). Op ca. +4m50 TAW werd de top van de natuurlijke bodem opgemerkt. Deze bestond uit een egaal grijs zandpakket. Vooral de lagen direct bovenop deze moederbodem (lagen 3 en 4) bleken interessant. Laag 4, die heel humeus bleek, wordt geïnterpreteerd als een actieve grachtvulling. De laag erboven, laag 3, was heel heterogeen en brokkig en zou dan het dempingspakket van de onderliggende gracht zijn. In deze demping werden bovendien drie scherven laatmiddeleeuws grijsbakkend aardewerk gevonden (V2, zie verder).

Met de registratie van die bodemprofiel werd het veldwerk afgerond op 10 november 2021.

Figuur 10: Profiel B.

3.2 Vondsten en stalen

Gedurende de ganse werfbegeleiding werden slechts twee vondstnummers uitgeschreven. Vondstnummer 1 betrof een verzameling van 26 aardewerkfragmenten die werden aangetroffen in de ophogingslaag S1008. Een laag die zich over zo goed als de volledige werkput uitstreckte en die stratigrafisch ouder wordt geïnterpreteerd dan de bouwsporen. Het ging om roodbakend aardewerk, porselein en majolica aardewerk. Op basis van de samenstelling wordt het geheel in de 16de-17de eeuw gedateerd. De laag werd dus vermoedelijk in die periode aangebracht.

Een tweede vondstnummer (V2) werd uitgeschreven bij de afwerking van Profiel B. In een laag (L3) die wordt geïnterpreteerd als de mogelijke demping van een oude gracht werden drie wandfragmenten grijsbakend aardewerk gevonden. Een datering in de late middeleeuwen is hierbij de meest plausibele.

Tabel 1: Determinatie vondsten

	V1	V2
Spoor	1008	Profiel B – Laag 3
Context	Aanleg Vlak	Afwerking Profiel
Categorie	Aardewerk	Aardewerk
Determinatie	-15 fragm. roodbakkend, o.a. met groenig glazuur -1 fragm. porseleinen kopje -10 fragm. majolicabord met blauwe lijnen en gele bloem	3 fragmenten grijsbakkend aardewerk
Datering	16 ^{de} -17 ^{de} eeuw	Late middeleeuwen
Datum registratie	21/06/9/2021	10/11/2021

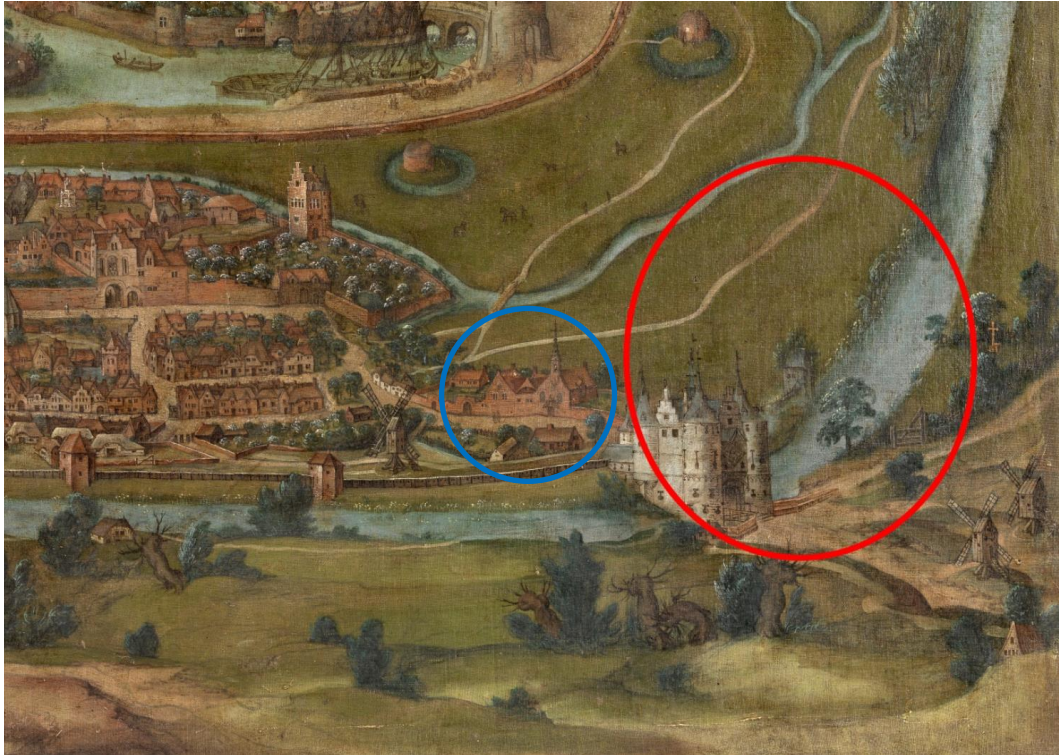
Bovenstaande aardewerkvondsten hebben de nodige informatiewaarde verschaft, namelijk een ruime datering van de demping vermoede oude (stads)gracht in de late middeleeuwen en het bouwrijp maken van de vrijgekomen gronden enkele eeuwen later. Verdere studie van de artefacten zal geen bijkomende inzichten verschaffen. Er werden verder ook geen kwetsbare vondsten gedaan die enige conservatie nodig hebben, noch werden stalen genomen voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek. Er dienden zich namelijk geen contexten aan die in aanmerking kwamen voor dergelijke monsternamen.

3.3 Synthese

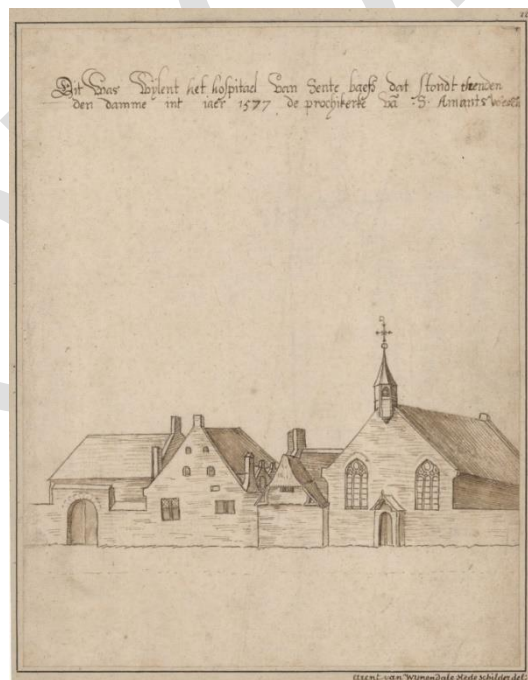
In de initiërende archeologienota (ID3664)⁹ werd op basis van de gemaakte bureaustudie een archeologisch verwachtingspatroon naar voor geschoven waarin werd gesproken over de aanwezigheid van een gracht en de mogelijke lokalisering van de verdwenen Spitaalpoort. Er bestond namelijk een waterkans dat op de kruising van de Antwerpsesteenweg en de Spitaalpoortstraat nog resten van de verdwenen Spitaalpoort zouden bevinden. De naam *Spitaal* is afgeleid van *hospitaal* wat op zijn beurt een verwijzing is naar het Sint-Annahospitaal dat net ten westen van de toenmalige stadspoort stond. Het hospitaal werd waarschijnlijk in 1207 door de abt van de Sint-Baafsabdij opgericht net binnen de grenzen van het Sint-Baafsdorp.¹⁰ Tot in de 15de eeuw droeg het de naam Sint-Baafshospitaal, later werd het Sint-Annahospitaal de meer gebruikelijke naam. Toen Keizer Karel in 1540 (Carolijnse Consessie) op de plaats van de Sint-Baafsabdij het Spaans Kasteel liet oprichten, werd het hospitaal in eerste instantie ongemoeid gelaten. Echter werden de hospitaalgebouwen hoogstwaarschijnlijk verwoest tijdens de belegering van het Spaans Kasteel in 1576. Het hele complex werd in 1578 op last van het stadsbestuur afgebroken en nooit meer heropgebouwd. De stadspoort kende een veel korter bestaan. Deze werd immers in het eerste kwart van de 16de eeuwse gebouwd maar in 1540 alweer afgebroken. Dit gebeurde eveneens onder het bewind van Keizer Karel, waarbij de stadsgrenzen en -poorten aan deze zijde van de stad werden teruggelegd richting westen.

⁹ STOOPS 2017

¹⁰ MARECHAL 1966

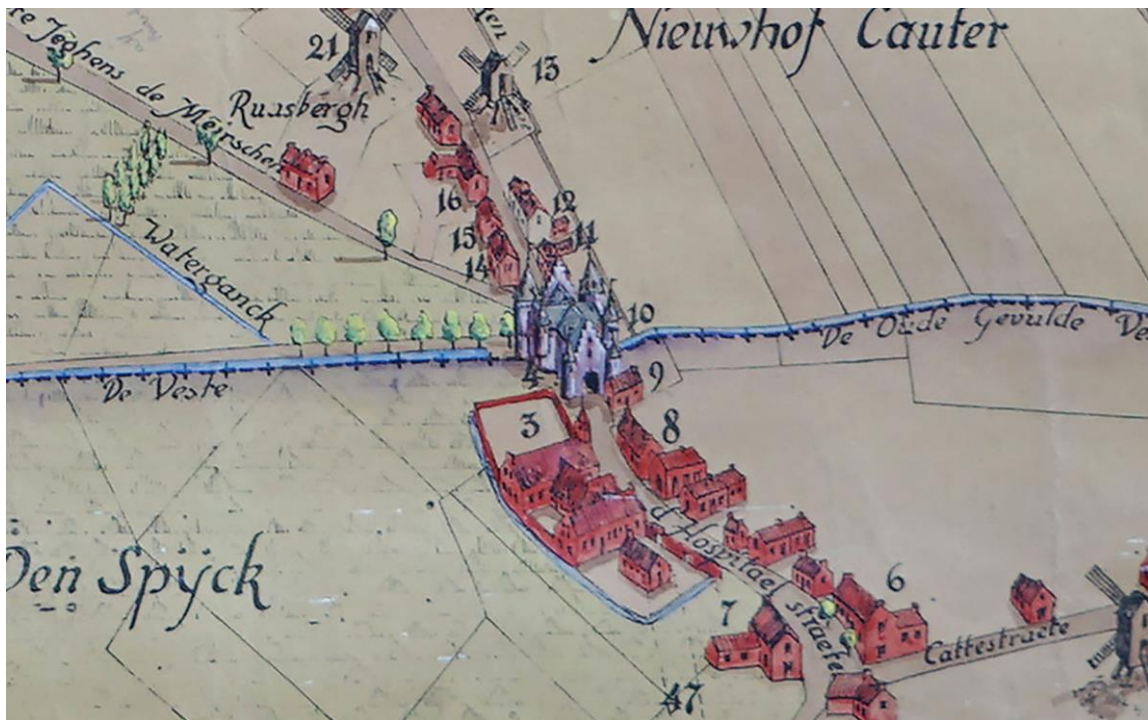
Figuur 11: Detail uit het Panoramisch Gezicht op Gent van 1534.¹¹ De onderzoekslocatie bevindt zich binnen de rode cirkel; het Sint-Annahospitaal in de blauwe cirkel. Noorden is rechts.

Figuur 12: Tekening van het voormalige Sint-Annahospitaal.¹²

¹¹ STOOPS 2017

¹² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021

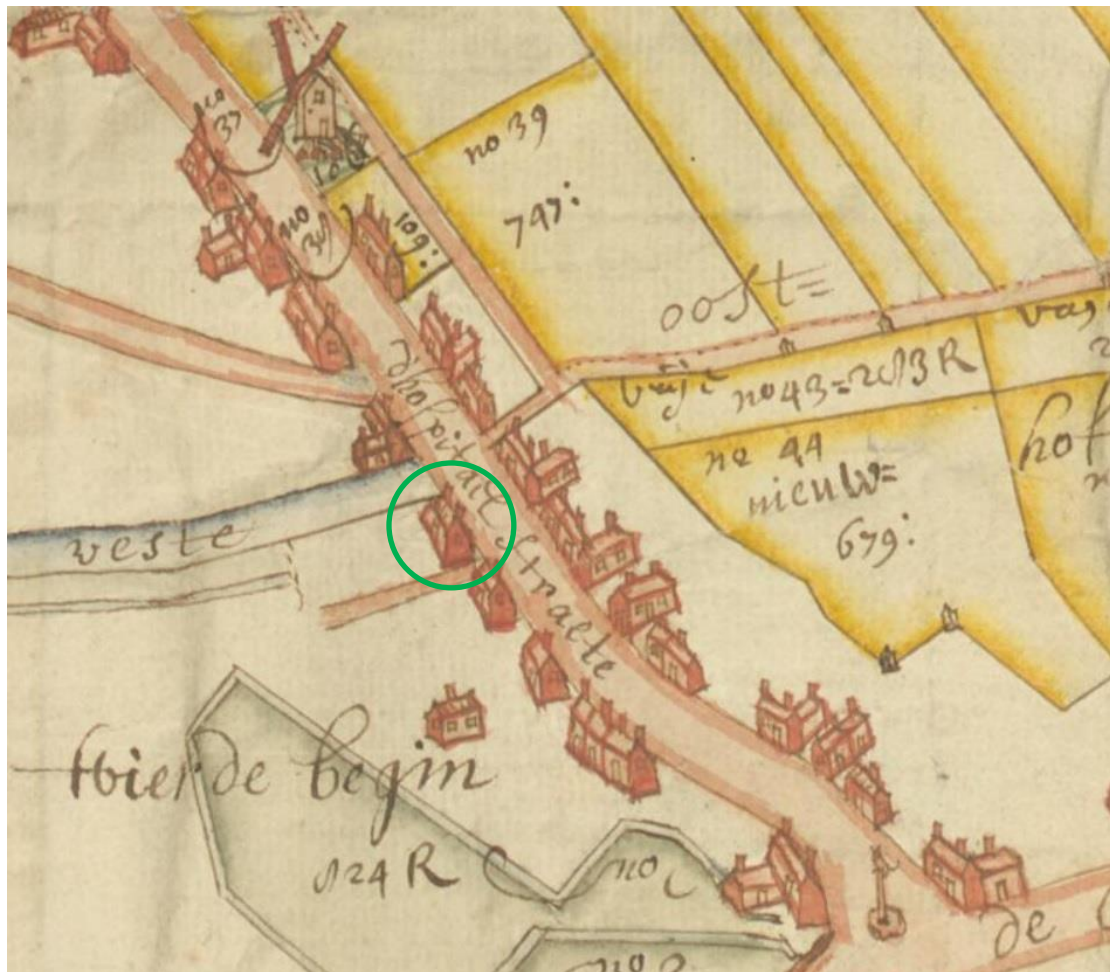

Figuur 13: Uitsnede uit 'de geschiedkundige kaart van Sint-Amandsberg' door landmeter H. De Schrijver¹³; met de Spitaalpoort (nr. 4) en het Sint-Anna hospitaal (nr.3). Noorden is links.

Tijdens de werfbegeleiding kwamen zoals bij het sporen en structuren hoofdstuk al duidelijk werd, slechts een handvol relevante sporen aan het licht. Eerst en vooral kan al worden gesteld dat van de 16de eeuwse stadspoort geen resten opgegraven. De weinige aangetroffen structuren zijn op te delen in twee groepen. Enerzijds waren er de bouwsporen die te koppelen zijn aan postmiddeleeuwse burgerlijke architectuur en anderzijds werd de aanwezigheid van een gracht(vulling) opgemerkt in de diepere bodemprofielen.

Op basis van de archeologienota werden, los van het poortgebouw, weinig tot geen sporen van bebouwing verwacht rond de onderzoekslocatie. De Spitaalpoortstraat en de Serafijnstraat liggen namelijk in meersgebied dat pas op het einde van de 19de eeuw geürbaniseerd werd. Enkel aan de rand, langs de Antwerpsesteenweg, zou al vroeger bebouwing voorkomen en daarvan getuigen enkele historische kaarten. De aangetroffen funderingen zijn zo goed als zeker niet aan de Spitaalpoort te koppelen, echter wel aan de pré-19de eeuwse bebouwing. De weinige muurresten (S1001-1002-1004) zijn naar alle waarschijnlijkheid afkomstig van huizen die zich langs de huidige Antwerpsesteenweg situeerden. In Figuur 14 is de onderzoekslocatie afgebeeld op een figuratieve kaart uit 1721. Het noorden is links. Van onder naar boven loopt de Hospitaalstraat (huidige Antwerpse Steenweg), haaks op de oude stadgracht ('veste'). Tussen deze stadgracht en een steegje wordt duidelijk bebouwing weergegeven, waarvan het aangetroffen keldertje en funderingen naar alle waarschijnlijkheid onderdeel van uitmaakte.

¹³ Anon n.d.

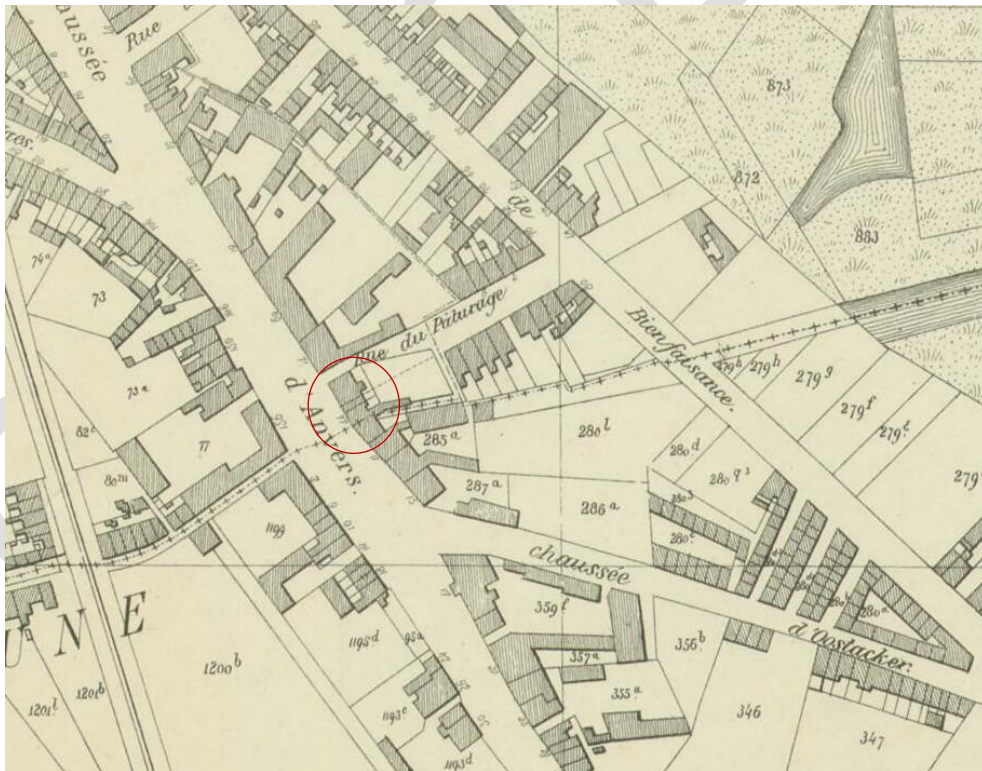

Figuur 14: Detail uit een Figuratieve kaart van Sint-Amandsberg van 1721.¹⁴

Deze bebouwing zal zeker nog doorlopen tot in de 19de eeuw. In Plan 4 wordt de onderzoekslocatie geplotted op de Atlas der Buurtwegen uit 1840 en wordt duidelijk dat het bouwblok tussen de voormalige stadgracht en het steegje nog steeds aanwezig is.

Een later stadplan toont een nog meer gedetailleerde situatie. In Figuur 15 wordt de situatie in het jaar 1878 getoond, ca 40 jaar later dan de vorige kaart. Ten opzichte van de vorige is deze een kwartslag gedraaid, met het noorden naar rechts. Er is nog steeds een restant van de oude stadgracht te zien, echter is deze al wat meer gedempt in het kader van de verkavelingsplannen. Het steegje waarvan hoger sprake wordt hier benoemd als *Rue du Pâturage* (Weilandstraat) en leidde inderdaad tot de achterliggende natte weilanden of meersen. De bebouwing langs de *Chaussée d'Anvers* wordt ook hier duidelijk afgebeeld. Wanneer precies dit steegje (*Rue du Pâturage*) werd verbreed tot de huidige Spitaalpoortstraat is niet duidelijk, maar wordt aan het einde van de 19de eeuw gesitueerd. Bij deze werkzaamheden zal de aanwezige bebouwing zijn verdwenen onder het wegdek, van waaronder het tijdens de uitgevoerde werfbegeleiding weer even tevoorschijn kwam en waarbij de laatste restanten werden verwijderd na archeologische registratie.

¹⁴ CARTESIUS 2022

Figuur 15: Uitnede uit het stadsplan van Gevaert en Van Impe uit 1878. Noorden is rechts.

¹⁵ GEOPUNT 2022

De stadsgracht of *veste* waarvan hoger sprake en waarvan op de 19de eeuwse kaarten nog de restanten van te zien zijn, werd ook waargenomen tijdens het archeologisch onderzoek. Het aantreffen van sporen van deze gracht was echter geen verrassing. Het bestaan ervan werd namelijk op basis van de historische en cartografische bronnen verwacht en de Spitaalpoortstraat zou zijn aangelegd op Leiealluvium.¹⁶ De aangetroffen gracht- en dempingslagen in profiel B zijn m.a.w. te koppelen aan deze oude gracht. Op basis van enkele aardewerkfragmenten in één van de dempingslagen blijkt wel dat deze gracht al deels werd gedempt in de late middeleeuwen. De onderzoekslocatie bevond zich dan m.a.w. ter hoogte van de westelijke oever (langs stadszijde) van de voormalige stadsgracht. De weergave van deze waterweg op latere plannen is dan die van een jongere, gekanaliseerde versie. Dat de stadgracht een oude grens vormde en nog steeds vormt is tot op de dag van vandaag behouden. De ligging van de voormalige waterweg vormt namelijk nog steeds de officiële grens tussen Gent (postcode 9000) en diens deelgemeente Sint-Amandsberg (postcode 9040). Over de exacte dimensies (breedte en diepte) van de oorspronkelijke gracht kunnen geen sluitende antwoorden worden gegeven. Ter hoogte van profiel B werd de top van het natuurlijk substraat ingemeten op +4m50 TAW, zowat 3m onder het huidige maaiveld. Echter zal dit niet het diepste punt zijn geweest van de oorspronkelijke gracht. Het uitgevoerde onderzoek was echter niet ruim genoeg om tot duidelijker reconstructies te komen. Er kan worden aangenomen dat de middeleeuwse stadgracht in oorsprong veel breder moet zijn geweest en in de late middeleeuwen werd gekanaliseerd of ingedijkt. Op deze vrijgekomen gronden werden vervolgens huizen gebouwd waarvan de hier aangetroffen bouwsporen de restanten zijn. Van de vermeende Spitaalpoort werd echter geen enkel spoor teruggevonden. Over de beoogde, eerder lage, maar toch bestaande verwachting voor het aantreffen van (delen van) deze poort kon direct worden aangegeven dat deze verwachting niet werd ingelost. Zoals ook wel van in het begin aangenomen, bevinden de eventuele resten van deze poort zich onder de drukke Antwerpsesteenweg, net ten zuiden van en direct tegen de advieszone. Het onderzoek leverde daarnaast ook slechts een weinig relevante informatie op. Zo registreerden de archeologen van dienst wel een handvol bouwrestanten die in de postmiddeleeuwse periode werden opgericht en bleven bestaan tot diep in de 19de eeuw.

¹⁶ STOOPS 2017

Figuur 16: Uitsnede uit een plan van 1612. De 'Hospitaal Poorte' wordt hier nog schematisch weergegeven. Links ervan de open stadsgracht, rechts ervan de 'aude ghefulde veste'.¹⁷ Noorden is links.

¹⁷ CARTESIUS 2022

4 Samenvatting

In het kader van de heraanleg van het rioleringsstelsel in de Spitaalpoortstraat en omliggende straten te Gent werd door BAAC Vlaanderen bvba een werfbegeleiding uitgevoerd. Van het totale plangebied werd in de initiërende archeologienota namelijk een zone van ca. 120m² afgebakend voor verder onderzoek. Deze archeologische begeleiding van het graafwerken vond plaats in de periode van 17 september t/m 10 november 2021.

Tijdens de werkzaamheden werden restanten van postmiddeleeuwse particuliere bebouwing aangetroffen en werd de aanwezigheid van een oude gracht aangetoond. De verwachte sporen van de voormalige stadspoort bleven achterwege. Na afronding van de werfbegeleiding werd de advieszone vrijgegeven voor de uit te voeren werkzaamheden. Er dienden bovendien geen maatregelen te worden genomen voor enig behoud *in situ*.

Er zijn geen afwijkende randvoorwaarden voor de conservering van het ensemble. Het volledige archeologische ensemble zal worden bewaard in het erkend depot van De Zwarte Doos, Dulle-Grietlaan 12, 9050 Gentbrugge. De verpakkingrichtlijnen voor de deponering worden gecommuniceerd en worden in acht genomen bij de verdere afhandeling van het vondstmateriaal.

5 Lijsten en bijlagen

5.1 Figurenlijst

Figuur 1: Synthesepan uit de adviserende archeologienota met localisering van de Spitaalpoort.	3
Figuur 2: Werkzone na verwijderen bestrating. Foto richting noorden.	4
Figuur 3: Aanleg van de werkput. De graafbak schraapt hier net over de bestaande rioolbuis.	5
Figuur 4: Profiel A, dwars over de rijweg. Foto richting zuidwesten.	6
Figuur 5: Getekend profiel A.	7
Figuur 6: Detail van profiel A, met rechts in beeld de fundering S1001 en links daarvan de intacte bodemlagen.	9
Figuur 7: Zicht op de het onverstoord deel van de werkput, foto richting zuidoosten.	10
Figuur 8: Keldertje S1002/1004. Doorheen de kelder lopen twee asbestbuizen die door de archeologen niet werden verwijderd.	10
Figuur 9: Het leggen van de nieuwe rioleringsbuizen.	11
Figuur 10: Profiel B.	12
Figuur 11: Detail uit het Panoramisch Gezicht op Gent van 1534. De onderzoekslocatie bevindt zich binnen de rode cirkel; het Sint-Annahospitaal in de blauwe cirkel. Noorden is rechts.	14
Figuur 12: Tekening van het voormalige Sint-Annahospitaal.	14
Figuur 13: Uitsnede uit 'de geschiedkundige kaart van Sint-Amandsberg' door landmeter H. De Schrijver; met de Spitaalpoort (nr. 4) en het Sint-Anna hospitaal (nr.3). Noorden is links.	15
Figuur 14: Detail uit een Figuratieve kaart van Sint-Amandsberg van 1721.	16
Figuur 15: Uitsnede uit het stadsplan van Gevaert en Van Impe uit 1878. Noorden is rechts.	17
Figuur 16: Uitsnede uit een plan van 1612. De 'Hospitaal Poorte' wordt hier nog schematisch weergegeven. Links ervan de open stadsgracht, rechts ervan de 'aude ghefulde veste'. Noorden is links.	19

6.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:2.500; 17-02-2022).	1
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (digitaal; 1:500; 17-02-2022).	2
Plan 3: Alleporenkaart op de kadastrale ondergrond (digitaal; 1:1; 22-12-2021)	8
Plan 4: Onderzoeksgebied op de Atlas der Buurtwegen. (digitaal; 1:1.500; 17-02-2022).	17

6.3 Bijlagen

1. Sporenlijst
2. Vondstenlijst
3. Fotolijst

6 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2021. Beeldbank Onroerend Erfgoed. Available at: <https://beeldbank.onroenderfgoed.be/>.

AGIV, 2022a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB). Available at: <https://www.geopunt.be/>.

AGIV, 2022b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

Anon, *Sint-Amandsberg en de Negenmeimarkt 1540-1940 : gedenkschriften betreffende de geschiedenis en het vroeger uitzicht der gemeente*, Sint-Amandsberg: Snoeck.

CARTESIUS, 2022. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

GEOPUNT, 2022. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.

MARECHAL, G., 1966. *Het Sint-Annahospitaal te Sint-Baafs te Gent, in Annalen van de Belgische Vereniging voor Hospitaalgeschiedenis*, 1966, 4,

STOOPS, G., 2017. *Archeologienota Gent, Spitaalpoortstraat*, Gent. Available at: <https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/3664>.